

ПРО АВТОРА

Народившись у Салінасі в Каліфорнії 1902 року, Джон Стейнбек зростав у родючій рільничій долині, приблизно за двадцять п'ять миль від тихоокеанського узбережжя, — і ця долина, й узбережжя стали пізніше місцем дії його найліпших творів. Дж. Стейнбек 1919 року виїхав до Стенфордського університету, де нерегулярно відвідував курси літератури і письменництва, аж доки 1925 року покинув університет, не здобувши диплома. Дальші п'ять років провів у Нью-Йорку, здобуваючи кошти на життя фізичною працею та журналістикою. Потім заробляв як доглядач садиби «Озеро Тахо», увесь цей час працюючи над своїм першим твором «Золота чаша» (1929).

Одружившись і перебравшись до Пасифік-Гроув, він опублікував дві каліфорнійські повісті, «Райські пасовища» (1932) і «Невідомому богові» (1933), а також працював над оповіданнями, зібраними пізніше в книзі «Довга долина» (1938). Та справжній успіх і фінансове забезпечення приніс письменнику лише наступний твір, «Тортілья Флет» (1935), розповідь про пайсано Монтерея.

Упродовж усієї кар'єри Стейнбек експериментував і постійно змінював напрямки. Три потужні романи, які він написав у другій половині 1930-х років, зосереджуються на описі життя робітничого класу Каліфорнії. Це твори «У сумнівній битві» (1936), «Про мишей

і людей» (1937) і книга «Грона гніву» (1939), яку багато хто вважає найліпшою в його творчості. На початку 1940-х років Дж. Стейнбек виступив як кінематографіст у «Забутому селищі» (1941) і серйозний дослідник мариністичної біології у «Морі Кортеса».

Джон Стейнбек віддав належне війсьній темі, написавши «Геть бомби» (1942) і контроверсійну повість-драму «Місяць заходить» (1942). «Консервний ряд» (1945), «Заблуканий автобус» (1947), «Перлина» (1947), «Російський щоденник» (1948), іще одна експериментальна драма «Ясне полум'я» (1950) і «Журнал із "Моря Кортеса"» випередили публікацію монументального твору «На схід від раю» (1952), амбітної саги про долину Салінас і особисту сімейну історію автора.

Останні десятиліття життя Стейнбек провів у Нью-Йорку і Саг-Гарборі з третьою дружиною. Вони разом багато подорожували. До пізніших його творів належать «Чудовий четвер» (1954), «Коротка історія правління Піппіна IV: фабрикація» (1957), «Колись була війна» (1958), «Зима нашого невдоволення» (1961), «Подорожі з Чарлі в пошуках Америки» (1962), «Америка й американці» (1966) та видані посмертно «Щоденник роману: Нотатки "На схід від раю"» (1969), «Віва, Сапата!» (1975), «Діяння короля Артура і його шляхетних лицарів (1976) і «Дні праці: щоденник "Грон гніву"» (1989).

Джон Стейнбек помер 1968 року, здобувши 1962 року Нобелівську премію.

✕ ✕ ✕

За кілька миль на південь від Соледада ріка Салінас тулиться до підніжжя пагорбів і тече тут, глибока й зелена. Вода тепла, — нагрілася під сонцем, мерехтливо просковзуючи між жовтими пісками, перш ніж дістатися вузького річища. По один бік річки золотисті схили передгір'я вигинисто переростають у суворі скелясті Габіланські гори, але з іншого, низинного боку до води підступає стрій дерев, — верби, щовесни свіжо зелені, зі застряглими на черешках нижнього листя слідами зимової повені, сикомори, — їхні плямисті білуваті сучки лежать майже горизонтально, а тонше гілля дугою вигинається над плесом. На піщаному березі під деревами шар листя товстий і такий шелесткий, що й ящірка наробить шуму, швидко пробігаючи по ньому. Ввечері з чагарника виходять кролики посидіти на піску, вогкі рівні відмілини покривають залишені вночі сліди єнотів, відбитки лап собак із ранчо і трикутні заглибини від розщеплених копит оленів, які в темряві приходять сюди на водопій.

Під вербами, між сикоморами звивається стежка, утоптана хлопчачками, які прибігають сюди з ранчо скупатися у глибокій заводі, та волоцюгами, які ввечері втомлено сходять із траси у прирічкові хащі. Під низьким горизонтальним сучком величезного сикомора, вигладженим людьми, які на ньому сиділи, зібралася гора попелу від численних вогнищ.

Вечір після спекотного дня повівав між листям вітерцем. Тіні повзли пагорбами, підбираючись до вершин. На піщаних латках тихо, мов малі сірі вирізані з каменю фігурки, сиділи кролики. Аж тут із боку автостради штату долинув звук кроків. Хтось ступав по шелесткому листі сикомор. Кролики поспішили беззвучно сховатися. Цибата чапля здійнялася в повітря і тяжко забила крильми, летячи в низов'я ріки. Якусь мить усе було тихо й безживно, а тоді на стежці, що вела до галявини біля зеленого плеса, з'явилося двоє чоловіків.

Ішли один за одним, і навіть коли дісталися галявини, один так і залишився позаду. Обидва одягнені в штани й куртки з джинсової тканини, з латунними гудзиками. Голови обидвох покривали чорні безформні капелюхи, обидва несли перекинуті через плече туго скручені покривала. Перший чоловік був малим і швидким, смаглолицим, із невтомними очима і гострими твердими рисами. Кожна частка його тіла була чітко окреслена: долоні малі й сильні, руки тонкі, ніс вузький і кістлявий. Той, хто йшов позаду, був його протилежністю: велетень із розпливчастим обличчям, великими водянистими очима і широкими похилими плечима. Ступав тяжко, трохи тягнучи ногами, як ведмідь лапами. Його руки не погойдувалися в ритм ходи, а безвільно звисали.

Перший чоловік так різко зупинився на галявині, що той, хто йшов позаду, замалим не налетів на нього. Зняв капелюха, указівним пальцем протер стрічку для захисту від поту, стріпнув вологу. Його велетенський супутник кинув свої покривала, звалився на землю і напився із зеленого плеса. Пив великими ковтками, фуркаючи у воді як кінь. Малий чоловік нервово походжав біля нього.

— Ленні! — гостро сказав він. — Ленні, заради Бога, не пий так багато.

Ленні далі фуркав у плесі. Малий похилився над ним і потермосив за плече.

— Ленні, розхворієшся, як учора ввечері.

Ленні повністю занурив у воду голову з капелюхом разом. Тоді сів на березі, вода спливала йому з капелюха на синю куртку, текла по спині.

— Добра, — сказав він. — Попий собі, Джордже. Гарно здорово попей. — Щасливо усміхнувся.

Джордж здійняв свій скрутень, обережно поклав на березі.

— Я не певний, що це добра вода, — сказав він. — На вигляд наче пінява.

Ленні занурив у воду свою лапищу і ворушив пальцями. Вода малими бризками здіймалася вгору, йшла колами. Кола розширилися по заводі, дісталися протилежного берега, повернулися назад. Ленні стежив, як вони розходяться.

— Диви, Джордже. Диви, що я зробив.

Джордж став над плесом навколішки і зробив кілька швидких ковтків, черпаючи воду жменею.

— На смак ніби добра, — визнав він. — Та, здається, вона непроточна. Ніколи не слід пити непроточну воду, Ленні. — Джордж не вельми сподівався на успіх цього повчання. — Ти і з канави нап'єшся, як матимеш спрагу.

Хлюпнув жменею води собі в обличчя, обтер долонею довкола нього, тоді підборіддя і карк. Знову вдягнув капелюха, відсунувся від річки, сів, підтягнувши коліна і обхопивши їх руками.

Ленні, який не зводив із Джорджа очей, точно повторив його рухи. Відсунувся, підтягнув коліна, обхопив їх руками, глянув на Джорджа — упевнитися, чи все правильно. Натягнув капелюха трохи глибше на очі, як Джордж свого.

Джордж похмуро вдивлявся у воду. Обідки його очей почервоніли від сонячного блиску.

— Ми могли б доїхати до самого ранчо, якби тойвилупок шофер знав, що каже, — сердито промовив

він. — «Та тут близько, троха пройти дорогою. Тільки троха». Та побий його Бог, милі з чотири, он воно як. Не хотілося йому підїхати до воріт ранчо, он воно як. Таке ліниве, що побий його Бог. Либонь, надто високо несеться, щоб узагалі спинитися в Соледаді. Викидає нас і каже: «Троха пройти дорогою». Закладуся, що було *понад* чотири милі. У таку кляту спеку.

Ленні боязко глянув на нього.

— Джордже?

— Так, що тобі?

— Джордже, куди ми йдемо?

Малий чоловік опустив криси капелюха і грізно зиркнув на Ленні.

— То ти вже геть забув, авжеж? Мушу сказати тобі ще раз, авжеж? Сусе-Христе, от же ж дурень із тебе!

— Я забув, — тихо відповів Ленні. — Я старався не забути. Чесно старався, бігме.

— Добре-добре. Скажу тобі ще раз. Що ще мені робити? Онó повторяти тобі раз у раз, а як ти все забудеш, то повторяти знову.

— Я дуже старався, — промовив Ленні, — і нічого не допомгло. Джордже, про кроликів я пам'ятаю.

— До дідька тих кроликів. Ти тільки й пам'ятаєш, що кроликів. Добре! А тепер слухай і цього разу мусиш пам'ятати, щоб ми не мали клопотів. Пам'ятаєш, як ми сиділи в тій канаві на Говард-стрит і дивилися на ту чорну дошку?

На обличчі Ленні засяяла щаслива усмішка.

— Певно, що так, Джордже, певно, що пам'ятаю, але... що ми тоді зробили? Пам'ятаю, що проходили якісь дівчата, а ти сказав... ти сказав...

— К бісу, що я сказав. Пам'ятаєш, як ми зайшли до Маррея і Реді, а там нам дали робочі картки й автобусні квитки?

— О, певно, що так, Джордже. Тепер я згадав. — Він поквапом запхнув руки в бічні кишені куртки. Тихо сказав: — Джордже, я не маю своєї. Я мусив її загубити. — Розпачливо втупився в землю.

— Ти ніколи її не мав, дурний вилупку. Вони обидві в мене. Думаєш, я дозволив б тобі самому нести свою робочу картку?

Ленні полегшено усміхнувся.

— Я... думав, що поклав її собі до кишені. — Його рука знову помандрувала до бічної кишені.

Джордж пильно зиркнув на нього.

— Що це ти вийняв із кишені?

— У мене нічого нема в кишені, — спритно викрутився Ленні.

— Я знаю, що нема. Воно в тебе в руці. Що це таке? Що ти сховав?

— Нічого нема, Джордже. Чесно.

— Ану дай сюди!

Ленні відвів від Джорджа стиснуту долоню.

— Це тільки миша, Джордже.

— Миша? Жива миша?

— Угу. Тільки що мертва, Джордже. Я її не вбив. Чесно! Я її знайшов. Знайшов її мертву.

— Дай її сюди! — наказав Джордж.

— Ой, лиши її мені, Джордже.

— Давай сюди!

Стиснута долоня Ленні повільно підкорилася. Джордж забрав мишу і закинув її на той бік заводу, в кущі.

— А на якого милого тобі та миша?

— Я міг її гладити пальцем, коли ми йшли, — сказав Ленні.

— Добре, доки ти йдеш зі мною, то миші не гладитимеш. Пам'ятаєш, куди ми йдемо?

Скидалося на те, що це питання захопило Ленні зненацька. Він присоромлено сховав обличчя в коліна.